

PhDr. Simona Binková, CSc.
Středisko ibero-amerických studií FF UK

Posudek rigorózní práce

Richard Znamenáček, *Indické kroniky Fernãa Lopese de Castanheda a Gaspara Correii*, Univerzita Karlova v Praze, FF UK, Ústav románských studií, 2008, 164 str. + resumé.

Mgr. R. Znamenáček, absolvent oboru portugalština, se historicky zaměřenému tématu portugalských objevných cest věnoval už ve své diplomové práci s názvem *Portugalská přítomnost v Indii* (2001), tehdy ovšem ve velmi širokém kontextu a převážně na bázi kompilace dostupných prací. Jeho rigorózní práce tedy tematicky s jeho již dříve probuzeným zájmem o dějiny Portugalské Indie souvisí, ale téma tentokrát bylo cíleně zúženo na počátky budování tzv. Estado da Índia v první polovině 16. stol. a jeho odraz ve dvou dobových portugalských kronikách: *História do Descobrimento e Conquista da Índia pelos Portugueses* Fernãa Lopese de Castanheda (asi 1500-1559) a *Lendas da Índia* Gaspara Correii (asi 1492-asi 1563). Vzhledem ke značnému rozsahu obou děl – v obou případech několik tisíc stran – se R. Znamenáček soustředil na osobnost jednoho z indických guvernérů a největších osobností portugalské přítomnosti v Orientu, Afonsa de Albuquerque (1453-1515) a jeho obrazu ve zmíněných kronikářských dílech.

Opodstatněnost výběru tématu v našem prostředí (malá pozornost věnovaná portugalským aktivitám v Asii v 16. stol. – blíže popsána v Úvodu práce, str. 1-5), dosvědčuje i minimální informace o konkrétních kronikářích (ve *Slovníku spisovatelů Španělska a Portugalska*, kol. autorů pod vedením E. Hodouška, Nakl. Libri, Praha 1999, je uveden pouze Fernão Lopes de Castanheda, jeho současník Correia nikoliv; v rozsáhlejší díle *Dějiny portugalské literatury* A. J. Saraivy a Ó. Lopese, Odeon, Praha 1972, figurují sice oba, ale jen v rozsahu jednoho odstavce).

První kapitola předkládané práce – „Portugalská Indie 1. poloviny 16. století“ (str. 6-17) – představuje užitečný exkurs do dějin portugalského ovládnutí Orientu a dobové literatury, která k němu existuje. Druhá kapitola (str. 18-75) je věnována životu a dílu Fernãa Lopese de Castanheda, včetně jeho podrobné analýzy z hlediska historiografického, obsahového, jeho

struktury, cenzurních zásahů, osobitých charakteristik až po klíčovou kapitolu „Afonso de Albuquerque v Castanhedově podání“ (str. 44-66).

Třetí kapitola je pak věnována Gasparu Correiovi a jeho Záznamům z Indie (str. 76-157), včetně kapitoly, která opět analyzuje informace o Afonsovi de Albuquerque, jehož byl osobním písařem (str. 111-147).

Obě stěžejní kapitoly Znamenáčkovy práce jsou opravdu tvůrčím příspěvkem k historickému a – především - literárně-historickému zhodnocení této významné osobnosti, nejen v našem prostředí, ale i v obecném kontextu. Autor prokázal schopnost kritické práce s prameny (v tomto případě extrémního rozsahu několika tisíců stran), koncentrace na dílčí téma (práci původně téměř dvojnásobného rozsahu dokázal zredukovat na racionální mez) a analytického a komparativního uchopení tématu. K pozitivům práce je třeba přičíst kultivovanost jazyka a citlivost převodu portugalských ukázek děl 16. stol. do češtiny.

Vzhledem k tomu, že otázky zásadnějšího charakteru jsme řešili již před vznikem práce a za jejího průběhu, patří mezi podněty, jež dáváme ke zvážení, spíše jen dílčí momenty. Ve snaze o syntézy dlouhých období se autoři občas neubrání značným zjednodušením, zde konkrétně např. v tvrzení „Fernão de Magalhães objevuje *na své plavbě kolem světa* Filipíny.“ (str. 10); totéž se v práci znovu objevuje v přehledu literatury období zámořských objevů v souvislosti s dílem “Francisca Faleira..., který hrál důležitou úlohu v *Magalhãesově projektu obeplutí Země...*” (str. 13) [Magalhães byl vyslán, aby při své plavbě směrem na západ stanovil hranice španělského a portugalského vlivu v souladu se smlouvou z Tordesillas, avšak na opačné hemisféře; stejným prostorem – přes Tichý a Atlantický oceán – se měl vrátit zpět, s jeho smrtí ani nemožností návratu zbytku posádky stejnou cestou se nepočítalo; zjednodušené vidění Magalhãesovy expedice díky epochálnímu, ale neplánovanému úspěchu dodnes převládá. Pokud byly objeveny nové důkazy, které dosavadní hodnocení revidují, měl by na ně autor explicitně upozornit.] Kategorická vyjádření typu “archeologická zkoumání... *s naprostou jistotou* potvrzují...” (str. 16, pozn. 1) jsou přinejmenším riskantní. Podobně královský monopol na obchod s Indií do roku 1570 nebyl vždy absolutní (existovaly výjimky na počátku 16. stol. a pak znovu – později - za krále Sebastiana). Oceňuji autorovu precíznost v sjednocení rozkolísané geografické terminologie orientálních toponym v češtině, již zakládá nejen na zmíněné odborné kartografické literatuře, ale i na konzultacích s odborníkem nad jiné povolaným – dnes již nežijícím indologem dr. M. Krásou. Přesto si nejsem jistá vhodností užitého termínu *Otrokářské pobřeží* (str. 16, pozn. 2; běžnější pravděpodobně *Otročí* [= Costa dos Escravos] – pozdější Benin a Togo). Podobně je sporné, zda choť krále Alfonse V. označovat portugalsky D. Joana Beltraneja (str. 19) místo španělské podoby Juana la

Beltraneja, vzhledem k tomu, že byla dcerou kastilského krále Jindřicha IV. (i když současně i jeho druhé ženy, portugalské infantky D. Joany). K životopisu Fernãa Lopese de Castanheda: opravdu měl podle přání svého otce pokračovat ve studiu “tam = v Indii”? (str. 20; Existovaly ve 20. letech 16. stol. v Portugalské Indii vysoké školy nebo vyšší třídy gymnázií, které by navazovaly na elementární základy, případně nižší gymnasiální třídy? – ověřit v literatuře.) Nejsem si rovněž jista, zda věk 14 let odpovídal opravdu dospělosti (pážecí služba, zde uváděná jako argument –str. 78-, určitě nebyla nastupována dospělými muži ani chápána jako počátek dospělosti – snad spíše dospívání).

Poněkud nadnesený se nám jeví místy užitý styl s výrazy typu „zuřivá bitva“ (str. 8), „zuřivý Albuquerque“ (str. 9), „jednoruký Jorge de Meneses“ (str. 10), „velký kronikář“ (str. 77), spojení „je obdivuhodné“, „dech vyrážející“ apod., bližší spíše publicistickému než odbornému stylu. Existuje „familiární jazyk“? (str. 14 – nebylo by příhodnější hovořit o hovorovém stylu či jazyku?)

I přes tyto dílčí výhrady či poznámky určené k úvaze považuji předloženou práci za plně odpovídající požadavkům kladeným na práci rigorózní. Její autor doložil schopnost odborného zpracování zvoleného tématu, práce s prameny i sekundární literaturou, včetně tvůrčího přístupu, který na v Portugalsku sice klasická, ale u nás málo zpracovaná témata přináší dokonce nové, komparativní a interdisciplinární pohledy. **Pro všechny tyto kvality doporučuji prezentovanou práci k obhajobě.**

Silvane Bilal

V Praze, 1. 11. 2008